

Sosiologiske blikk på ungdom og ungdomstid

Christer Hyggen & Kari Stefansen

Hensikten med dette temanummeret har vært å samle forskning som på ulike måter gir innblikk i ungdoms hverdagsliv og livsprosjekter, og i hvordan begge deler forholder seg til sentrale trekk ved dagens samfunn. Med andre ord; ferske eksempler på sosiologiske blikk på ungdom og ungdomsliv. Slik forskning omtales ofte som ungdomsforskning.

I boka *Ungdom er bare et ord* fra 1994 skisserer Willy Pedersen en faghistorie for nettopp ungdomsforskning som starter med Chicago-skolens studier av slumstrøkenes kriminelle og rotløse ungdomsgjenger på 1920-tallet. Denne forskningen ga opphav til en bestemt ungdomskategori – i opposisjon til og i utkanten av samfunnet. I norsk og nordisk sammenheng har ungdomsforskningen kortere historie. Ola Stafseng viser i avhandlingen *Den historiske konstruksjon av moderne ungdom* (1996) til danske Sven Mørchs bidrag *At forske i ungdom* fra 1985 som «sentral og autoritativ i bestemmelsen av ungdom som vitenskapelig emne innenfor en nordisk sammenheng» (s.8).

Mye norsk og nordisk ungdomsforskning har handlet om å studere ungdomsproblemer av ulik art. Noen stikkord er rus, kriminalitet, frafall og marginalisering. Et godt eksempel i så måte er forrige temanummer om ungdom i *Sosiologi i dag*. Det ble utgitt i 1981 og altså for 25 år siden. Overskriften var ungdom og sosialisering, og redaktørene var Ivar Frønes, Håkon Lorentzen og Ola Stafseng. Både Frønes og Stafseng ble senere viktige aktører i det som kanskje kan kalles en pionertid for norsk ungdomsforskning. Som Guro Ødegård skriver i sin tekst i det foreliggende temanummeret, var Stafseng en av de sentrale forskerne i Program for ungdomsforskning (Ungforsk) som spilte en viktig rolle i oppbyggingen av norsk ungdomsforskning på 1990- og 2000-tallet.

Flere av artiklene i temanummeret i 1981 tematiserer nettopp bekymringer knyttet til ungdom: Håkon Lorentzen skriver om «sosial kontroll og ungdomskriminalitet», Erik Grønset om «ungdomsavvik og familiedynamikk» og redaktørene argumenterer for en helhetlig ungdomspolitik som favner

kompleksiteten i ungdoms liv. Nummeret inneholder også artikler om ungdom og ungdomstid som fenomen, som Stafsens artikkel om «ungdom som historisk og allment fenomen», Frønes' artikkel om «jevnaldermiljø og sosialisering» og Harriet Bjerrum Nielsens artikkel om «pigeliv og pige-solisering».

Når vi ser på nummeret i dag, framstår det som et barn av sin tid. De bekymringene som tematiseres lå i stor grad under den norske stortingsmeldingen fra samme år med tittelen «Ungdommen og samfunnet» (St.meld. nr. 9 (1981–82)).

I et intervju med ungdomsforskeren og professor i spesialpedagogikk Edvard Befring i samme nummer, forklarer han den økte politiske oppmerksomheten og interessen for ungdom med økende narkotikaomsetning og påfølgende vold og vinningskriminalitet, og hvordan denne utviklingen «rører ved tryggleiken til folk, rett og slett» (Stafsen 1981: 139)

I det inneværende temanummeret om unge er bekymringen knyttet til narkotikaomsetning og påfølgende vold og vinningskriminalitet ganske fraværende. Det vi snarere ser spor av er bekymringer for ytrestyrte og voksestyrte ungdomsliv, i tråd med rådende diskurser om «generasjon prestasjon» og begreper som «cv-generasjonen» (Hegna, Ødegård & Strandbu 2013). Opprøret er erstattet med «motspill» i skolen og «lek med voksenlivets statushierarkier i idretten». Jakten på årsaker til ungdomskriminalitet og avvik er erstattet med analyser av hvordan vi som samfunn kan og bør møte kriminelle unge. Vi presenteres for nye begreper og perspektiver som kan hjelpe oss å forstå og sette ord på ungdoms livsbetingelser og livsprosjekter på de arenaene der de unge befinner seg: på skole og i nærmiljø, på håndballbanen eller i hjemmet. Artiklene viser litt av bredden i norske og nordiske teoretiske, empiriske og metodiske «sosiologiske blikk» på ungdom.

I Guro Ødegårds essay tas vi med på en reise gjennom norsk og internasjonal sosiologi om ungdom med begrepet generasjon som analytisk verktøy. Hun beskriver ulike ungdomsgenerasjoner og viser hvordan den gradvis krympende generasjonskløften har virket inn på hvordan sosiologer har skrevet om og forstått ungdom gjennom de siste tiårene.

Stian Lid viser gjennom analyser av ilagte straffereaksjoner hvordan bruk av straff for unge har endret seg fra tusenårsskiftet og fram til i dag. Langt færre ungdom fengsles, og forelegg er en langt mindre brukt straffereaksjon overfor unge lovbrystere i dag enn tidligere. Den mest brukte straffereaksjonen overfor ungdom er påtaleunntatelse under forutsetning av at visse vilkår møtes, såkalt

betinget påtaleunndlatelse, og han utforsker hvordan det preger forholdet mellom straff og andre former for oppfølging av ungdom som har begått lovbrudd.

Med utgangspunkt i feltobservasjoner i et håndballag for 15-årige gutter gjennom en sesong undersøker Trygve Beyer Broch hvordan ungdom møter idrettslige forventninger om mestringsglede, prestasjonsmål, spilleregler og trenerautoritet, men også sosiale forventninger knyttet til vennskap, familieengasjement og høflighet. Analysene synliggjør hvordan idrettsinstitusjonen, men også ungdommen selv, former iscenesettelser av sosial makt gjennom kroppslig og lekpreget kommunikasjon.

I sin artikkel undersøker Berit Lødding, Idunn Seland og Tine S. Prøitz hvordan elever og lærere bruker forhandlingsrommet som oppstår når standpunkt karakterer skal settes i et vurderingsregime basert på «vurdering for læring». De viser hvordan kampen ungdom kjemper for sine framtidige muligheter er individuelt, heller enn kollektivt orientert.

Lene Larsen, Trine Wulf-Andersen, Steen Baagøe Nielsen og Kevin Holger Mogensen viser hvordan det i dag i stigende grad er et krav at alle unge skal gjennomføre videregående opplæring, og at vårt ensidige fokus på frafall og manglende motivasjon skygger for oppmerksomheten på hvordan unges ofte komplekse situasjon ser ut i sin helhet. Forfatterne tar utgangspunkt i hvordan utsatte unge skaper tilhørighet andre steder enn til skolen for å vise hvordan unges forbindelser til nærmiljø og utdanningsinstitusjoner gjensidig former hverandre og får betydning for unges muligheter for å kvalifisere seg til og delta meningsfylt i utdanning og samfunnsliv.

Hans Christian Sandlie og Patrick Lie Andersen tar i sin artikkel om ungdom og flyttehyppighet i bruk et viktig og godt utviklet verktøy for å forstå ungdoms hverdagsliv og livsprosjekter; undersøkelsen Ung i Oslo. De argumenterer for at studier av boligen og nærmiljøet bør stå sentralt i sosiologien om unge siden stabile boforhold påvirker sentrale sosiale dimensjoner som trygghet, identitet, tilhørighet, vennenettverk og sosial deltakelse. Flytting eller bytte av bolig kan med andre ord innebære tap av sosiale relasjoner og opplevelse av livssammenheng.

Redaktørene av temanummeret om ungdom fra 1981 skriver at «Hovedkennetegnet ved den unges posisjon i samfunnet er marginalitet. Ungdommen blir marginal på to måter: For det ene ved å tilhøre perifere institusjoner, slik utdanningssystemet er organisert, og arbeidslivet har fått svekket betydning – og ved økende privatisering som etterlater barn og unge som det offentlige livs hovedaktører. For det annet er man marginal i over-

gangsfaser, her er en almen avgrenset ungdomsverden et fristed for eksperimentering, men en farlig tilværelse med få støttepunkter for noen.» (s.17).

Hovedkjennetegnet ved unges posisjon i samfunnet i dag, hvis vi skal tro bidragsyterne til dette nummeret, er kanskje ikke marginalitet, selv om overgangen fra ung til voksen kan være en sårbar fase. Det er mye som står på spill: karakterer i skolen legger grunnlag for videre muligheter i utdanningssystem og arbeidsliv, ungdoms mulighet til å få gode karakterer kan avhenge av evne til forhandling, men også av forbindelser til nærmiljø og boforhold og idrettsprestasjoner, og opplevelsene i organisert idrett legger grunnlag for sosial inkludering gjennom vennskap og forståelse av spilleregler. Ungdoms sårbare posisjon anerkjennes også i samfunnets reaksjon på lovbrudd, der skiller mellom kriminalitetskontroll og hjelp og behandling viskes ut. Bakgrunnen for politisk og forskningsmessig oppmerksomhet om ungdom er i mindre grad preget av bekymring for folks trygghet enn for 25 år siden, og mer av et ønske om at unge skal ha gode hverdagsliv som gir grunnlag for egne livsprosjekter.

Dette nummeret av Sosiologi i dag er det siste nummeret fra den sittende redaksjonen. Fra og med 2017 går redaksjonen over til Norsk sosiologisk tidskrift. Redaksjonen takker NOVUS forlag for godt samarbeid gjennom mange år.

Referanser

- Hegna, K., G. Ødegård & Å, Strandbu (2013): En «sykt seriøs» ungdomsgenerasjon? Tidsskrift for Norsk Psykologforening, 50, 374–377.
- Mørch, S. (1985): At forske i ungdom. København: Rubikon forlag.
- Pedersen, W. (1994): Ungdom er bare et ord. Samfunnsvitenskapelige essays. Oslo: Universitetsforlaget.
- Stafseng, O. (1996): Den historiske konstruksjon av moderne ungdom. Om ungdom som forskningsobjekt i vitenskaps- og utdanningshistorisk belysning. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag / UNGforsk.
- Stafseng, O. (1981): Ungdomsforskning og ungdomspolitik. En samtale med Edvard Befring om den norske ungdomsmeldinga og en svensk ungdomsutredning. Sosiologi i dag 3–4/1981
- St.meld. nr 9 (1981–82). Ungdommen og samfunnet.